

УДК 37.036

Ю.О. БЛУДОВА

м. Харків

julia_bludova@rambler.ru

СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ХУДОЖНЬО- ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ

У статті розкритий вплив естетичного виховання та зокрема художньо-естетичного смаку на розвиток та формування особистості. Визначено, що художньо-естетичний смак – це здатність людини до оцінки творів, предметів, явищ, ситуацій з позиції художньо-естетичного ідеалу, об'єктивне відображення справжніх художньо-естетичних явищ. Описані суть та особливості основних категорій художньо-естетичного смаку: види смаків, форми смаків, модифікації смаків та рівні їх розвитку.

Ключові слова: художньо-естетичний смак, види смаків, форми смаків, модифікації смаків, рівні розвитку смаків.

Постановка проблеми. Модернізація системи освіти спонукає до глибоких соціальних, духовних й економічних зрушень. Національною концепцією виховання дітей і молоді визначено, що становлення української державності, інтеграція в європейське і світове співтовариство передбачають орієнтацію на Людину, націю, пріоритети духовної культури. У зв'язку з цим набуття молодим поколінням соціального досвіду буття людини з розвиненою духовністю, високою моральною, естетичною культурою передбачає оволодіння цінностями світового і народного мистецтва, а розвиток чуття прекрасного, здатності розуміти і цінити твори мистецтва розглядається як одне із завдань національної системи освіти.

У процесі становлення особистості з найдавніших часів особливе значення має естетичне виховання. Здатність відчувати, сприймати, розуміти,

усвідомлювати і творити прекрасне – це ті специфічні прояви духовного життя людини, що свідчать про її внутрішнє багатство [6].

Естетичне виховання молоді є на сьогодні одним з актуальних завдань педагогічної науки.

Проблема естетичного виховання у естетико-педагогічному аспекті широко репрезентована у спадщині видатних українських педагогів та діячів освіти Е. Водовозової, П. Каптерева, С. Лисенкової, С. Русової, Е. Тихєвої, К. Ушинського [4].

Розглядаючи структуру естетичного виховання Б. Ліхачов виділяє наступні його компоненти: художньо-естетичне сприйняття, естетичне відчуття, естетична потреба, естетична свідомість, естетичний ідеал, художньо-естетичний смак.

Художньо-естетичний смак як суспільна норма в оцінці прекрасного виражає здатність людини сприймати й оцінювати предмети та явища дійсності з точки зору їх естетичної і гуманістичної доцільності, яка виступає, з одного боку, як засіб регулювання естетичної діяльності людини, а з іншого – як засіб пізнання прекрасного. Смак не тільки віддзеркалює сучасні норми естетичного, але й закладає основи цивілізованого ставлення людини до навколишнього світу [2].

Саме тому перед сучасною педагогічною освітою постає завдання – формувати художньо-естетичний смак у підростаючого покоління.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблему естетичного виховання, розвитку і формування художньо-естетичного смаку, його роль в розумінні прекрасного розкривали у своїх працях вітчизняні та зарубіжні науковці (А. Ахметов, Г. Айзенк, І. Бех, М. Бредслі, О. Буров, В. Бутенко, Л. Виготський, Ю. Гільбух, С. Долуханов, А. Дусавицький, М. Євтух, А. Зись, І. Зязюн, Е. Ільєнков, Н. Калашник, В. Кенник, М. Киященко, В. Кліменко, Л. Коган, І. Лазарев, Ж. Лакост, Н. Лейзеров, А. Лосєв, О. Лук, Л. Масол, С. Мацюян, Н. Миропольська, В. Мозгот, М. Овсянников, В. Панченко, Я. Пономарьов, Л. Ритікова, В. Скатерищиков, Е. Фромм, В. Шестаков, Г. Шевченко.

Художньо-естетичний смак – це здатність людини до оцінки творів, предметів, явищ, ситуацій з позиції художньо-естетичного ідеалу, об'єктивне відображення справжніх художньо-естетичних явищ. Художньо-естетичний смак – це тендітне і складне уміння побачити, відчувати, зрозуміти в усьому обсязі об'єктивно прекрасне чи відразне, трагічне або комічне і висловити відповідне оціночне судження [5].

Мета статті – розкрити та проаналізувати суть та основні категорії художньо-естетичного смаку.

Хоча в різні сфери людського життя органічно вплетений естетичний смак, але це поняття є чимось неусвідомленим для більшості дорослих і молоді.

Знання того, як виникають естетичні смаки в процесі історичного розвитку людства, як вони формуються, набуваючи з часом досконалої форми, як вони крок за кроком усвідомлюються на теоретичному і духовно-практичному рівнях, є вельми важливими для сучасної філософської і педагогічної науки та практики навчання і виховання [2].

Що ж до сутності художньо-естетичного смаку то на думку Г. Ващенко естетичне виховання має два завдання: виховати художній смак і розуміння краси та розвинути творчі здібності учня [1]. Виховання смаку, естетичне виховання пов'язує зі смаком до творчості і до життя вчений Д. Ліхачов [5]. Н. Калашник вважає, що виховати естетичні смаки – значить навчити бачити красу життя у всіх її проявах [2].

Естетичний смак поєднує в собі важливі естетичні категорії, які перебувають у тісному взаємозв'язку та забезпечують цілісність поняття «естетичний смак». Сутнісні ознаки естетичного смаку представлені на рис. 1.



Рис. 1. Сутнісні ознаки естетичного смаку

Аналіз психолого-педагогічних джерел свідчить про те, що художньо-естетичний смак існує у безлічі специфічних різновидів. Тому, аналізуючи смак як одну з основних категорій естетики, варто дослідити й інші, допоміжні категорії, які сприяють кращому розумінню функцій та умов формування або функціонування смаків.

Розглядають наступні категорії смаків за їх основою (рис. 2)



Рис.2 Категорії смаків за їх основою

Для кращого розуміння і тлумачення поняття «естетичний смак» ми вважаємо за необхідне окремо розглянути кожен з поданих категорій.

Розглядаючи види смаків, доцільним є виокремлення аспектів розмежування смаків за їх носіями (Табл. 1).

I аспект	II аспект	III аспект	IV аспект	V аспект	VI аспект	VII аспект
поділ пов'язаний із професійною належністю їх носіїв	поділ пов'язаний зі статтю людини	поділ за національними, етнічними ознаками	поділ смаків на власні та запозичені	розрізнення смаків за віком їх носіїв	розрізнення смаків за соціальною належністю їх носіїв	пов'язаний з урахуванням соціокультурної спрямованості

Табл. 1 Класифікація смаків за їх носіями

Перший аспект поділу пов'язаний із професійною належністю їх носіїв. Перш за все мова йде про професійно орієнтовані смаки, тобто смаки професіоналів мистецьких галузей. Та, зважаючи на умови праці, її характер, зміст, що також накладають відбиток на особливості естетичного сприйняття представників різних професій, можна стверджувати про наявність смаків у представників багатьох інших і навіть не мистецьких професій.

Другий аспект поділу пов'язаний зі статтю людини. Загальновизнано, що жіночі смаки є більш емоційно забарвлені. Саме жінкам притаманна естетична обдарованість, яка виявляється в оформленні інтер'єра, в одязі, аксесуарах, оригінальності зовнішнього вигляду. Та не можна не зазначити, що можуть існувати суттєві відмінності в залежності від віку, освіченості, заможності, приналежності до мистецтва, професії. Чоловічі ж смаки відображають в основному їх професії, ремесло, рівень майстерності, наявність певних уподобань, навичок, умінь, захоплень.

Третій аспект – поділ смаків за національними та етнічними ознаками. Національні смаки яскраво проявляються в оформленні осель, одягу, особливо це збереглось в сільській місцевості, де ще переважають національні традиції, обряди, уподобання. За смаками розрізняються також традиційні народні страви, причому не тільки їх фізіологічний смак, а й оформлення самих страв і столу.

Четвертим аспектом є поділ смаків на власні та запозичені. Особливо цю градацію слід враховувати у підлітковому віці, коли юнакам притаманна схильність до наслідування. Молодь прагне бути схожою на відомих акторів, моделей, літературних героїв та інших знаменитостей. Саме по собі явище позитивне, хоча і досить складне. Адже при наслідуванні чужих смаків відбувається певна їх уніфікація, хоча разом з тим спостерігається і урізноманітнення, індивідуалізація, оскільки запозичення чужих смаків та уподобань, як правило, не є механічним, а йде з урахуванням індивідуальних рис, особливостей кожної особистості [7].

П'ятий аспект пов'язаний з розрізненням смаків за віком їх носіїв. У різні вікові періоди спостерігаються й різні смакові переваги, симпатії та антипатії. Це відображається і в кольорі одягу і предметах побуту, інтер'єру, життєвому ритмі.

Шостим аспектом є розрізнення смаків за соціальною належністю їх носіїв. Цей аспект містить декілька різновидів смаків, як то:

- аристократичний смак – це вишуканий смак, носіями якого є люди високоосвічені, цінителі мистецтва, літератури;

- купецький смак – це прагнення вразити всіх своїм багатством, умінням жити «на широку ногу». Його носії – люди обмежені, позбавлені глибоких духовних запитів, яким властиве лише прагнення нагромаджувати, матеріально збагачуватися. Зазвичай це пишна, позбавлена смаку обстановка, перевантажений прикрасами одяг;

- міщанський смак – це вульгаризований смак, який базується на примітивних, спотворених естетичних цінностях. Міщанин цінує лише матеріальні блага, хоча не завжди схильний виставляти їх напоказ. Його життєвий ідеал – затишний будинок з усіма вигодами, потрібними і непотрібними речами, єдине призначення яких – навіювати і підтримувати спокій хазяїна.

Нині ці різновиди смаків втратили свою чітку «соціальну адресність». «Соціальна міграція» означених різновидів смаків пояснюється особливостями

способу життя людини, незалежно від її соціального походження чи соціального статусу, і залежить від її життєвої позиції, тих життєвих цілей, які вона ставить перед собою.

Сьомий аспект пов'язаний з урахуванням соціокультурної спрямованості. Це, зокрема, екологічні смаки, що відображають ставлення людини до збереження природи, позначаються на смаковій палітрі моди, одягу, меблів, інтер'єрів тощо[7].

Розглядаючи модифікації смаків, то їх можна розрізнити за ступенем відповідності смаків певного суб'єкта, окремого індивіда, певної групи чи суспільства в цілому. Виділяють такі поняття як вишуканий смак, адекватний смак, трансформований смак, спотворений смак і антисмак, зміст яких показано на рис 3.

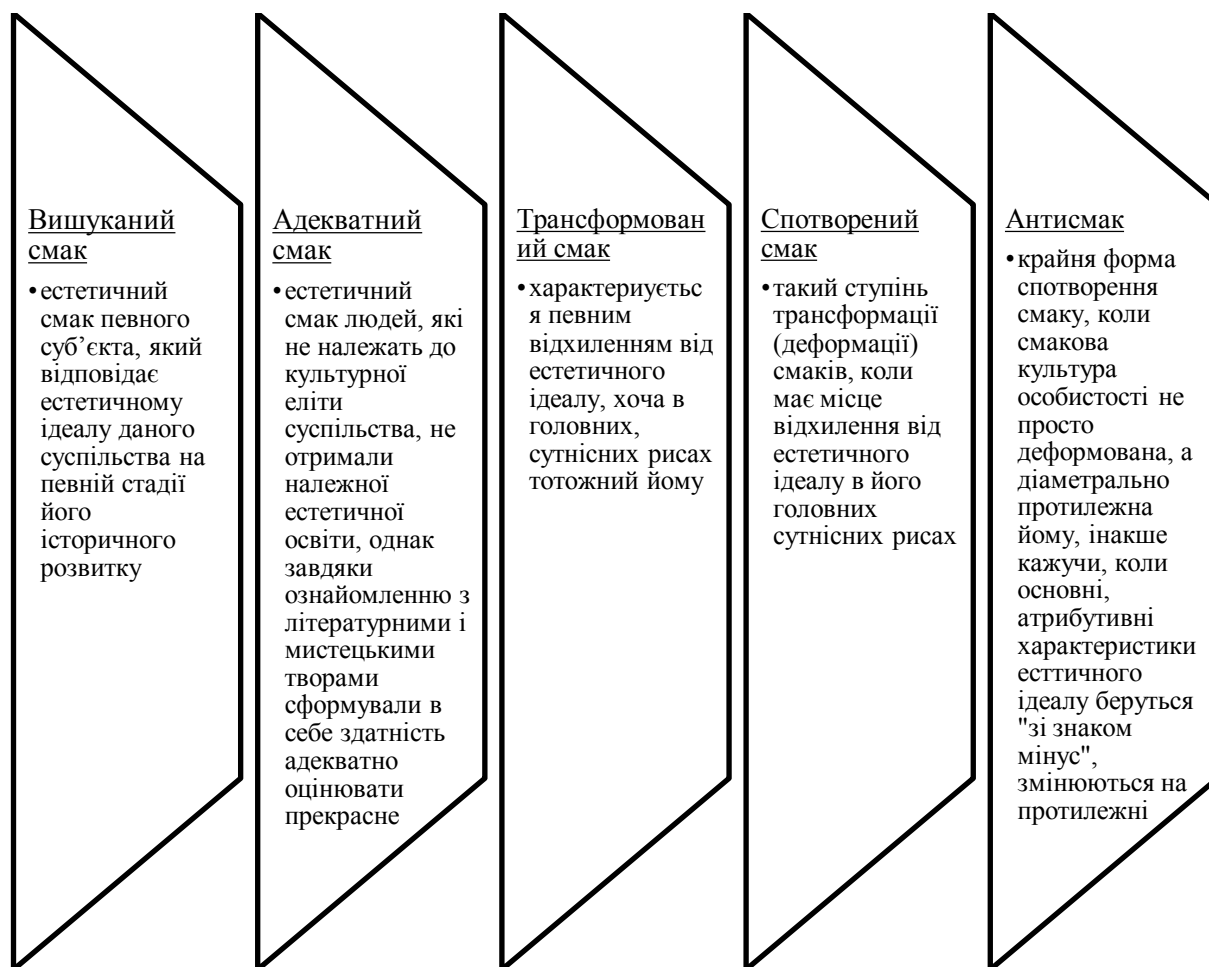


Рис. 3 Класифікація модифікації смаків за ступенем відповідності смаків певного суб'єкта естетичному ідеалу

Що ж стосується рівнів естетичних смаків, то сучасні науковці виділяють наступні три рівні, що відображені на рис. 4.



Рис. 4. Рівні естетичних смаків.

- I рівень – професійно-мистецтвознавчий. Він притаманний фахівцям в галузі літератури та мистецтва, а також самим літераторам і митцям;
- II рівень – це смаки пересічних громадян із елементами загальної культури і достатньої освіти, які розуміють мистецтво на рівні глядачів;
- III рівень – це різного роду побутові, стихійно сформовані та, як правило, не усвідомлені або, у кращому випадку, усвідомлені на духовно-практичному рівні, смаки людей, які не мають мистецтвознавчої освіти та соціокультурної підготовки.

Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що художньо-естетичний смак є складним психічним утворенням, яке має комплексну природу, тому він «вписується» у загальну структуру особистості, її переконання, моральні погляди, вчинки тощо. Сформовані естетичні смаки впливають на всі сторони життя людини: вибір професії, життєвого шляху тощо [6].

Висновки і перспективи досліджень. Нині духовні потреби і естетичні смаки значної частини нашого суспільства, особливо молоді, потребують значного розвитку.

Огидне, як і прекрасне, здатне породжувати в людині широку гаму переживань: і відчуття, що підносять людський дух і стан спокійного спостереження, і збудження, що викликане відразу. Піднесені відчуття

виникають тоді, коли в доведеній до досконалості формі огидного проявляється добре й світле почуття.

Кожна людина унікальна, і з цього витікає своєрідність смаку кожної особистості. І як не важливе саме по собі виховання художньо-естетичного смаку, воно – не мета, а засіб прищеплення людині смаку не лише до мистецтва, але й до життя. Виховати в дитини художньо-естетичний смак – означає навчити його за допомогою мистецтва і через мистецтво бачити красу самого життя у всіх його проявах. Матеріали статті можуть бути використані в процесі вивчення особливостей формування художньо-естетичного смаку у дітей молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Ващенко Г. Виховний ідеал: підруч. для педагогів, вихователів, молоді і батьків / Пед. т-во ім.. Г. Ващенка. – Полтава: Полт. вісник, 1994. – с. 77

2. Калашник Н.Г. Гнатенко О.А. Естетичні смаки і формування особистості: психологічні акценти: Монографія. – Київ – Запоріжжя – Луганськ: Вид-во «Альма-матер», 2008. – 276с.

3. Калашник Н.Г., Зацепина Н.А. Прикладная густосоология: Пособие по формированию эстетических вкусов детей и молодежи. – Запорожье: Изд-во «Полиграф», 2004. – 255с.

4. Калініна Л. Естетичне виховання молодших школярів як соціально-педагогічна проблема // Рідна шк.. – 2006. – №3. – С. 24-26

5. Лихачев Б.Т. Теория эстетического воспитания школьников: Учеб. пособие по спецкурсу для студентов пед. ин-тов. – М.: Просвещение, 1985. – с. 20

6. Радкіна В.Ф. Формування художньо-естетичного смаку як професійної якості майбутнього вчителя : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Радкіна Валентина Федорівна – Ізмаїл, 2004. – 206 с.

7. Стрілько В.В. Формування естетичних смаків старшокласників у роботі загальноосвітньої школи. – Харків: Колегіум, 2011. – С. 69-70

Y. BLUDOVA

Kharkiv

**THE ESSENCE AND CORE CATEGORIES OF ARTISTIC
AND AESTHETIC TASTE.**

The article shows the influence of aesthetic education and art and in particular on the development of aesthetic taste and personality formation. Determined that the artistic and aesthetic taste – is the ability of human to the evaluation works, objects, events, situations from the perspective of artistic and aesthetic ideal, objective reflection of true artistic and aesthetic phenomena. Described the essence and characteristics of the main categories of artistic and aesthetic taste: types of flavors, shapes tastes. modification of tastes and levels of development.

Key words: *artistic and aesthetic taste, kinds of tastes, forms of tastes, modification of of tastes, level of of tastes.*

Ю.А. БЛУДОВА

г. Харьков

**СУТЬ И ОСНОВНЫЕ КАТЕГОРИИ ХУДОЖЕСТВЕННО-
ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВКУСА.**

В статье раскрыто влияние эстетического воспитания и в частности художественно-эстетического вкуса на развитие и формирование личности. Определено, что художественно-эстетический вкус – это способность человека к оценке произведений, предметов, явлений, ситуаций с позиции художественно-эстетического идеала, объективное отражение настоящих художественно-эстетических явлений. Описаны суть и особенности основных категорий художественно-эстетического вкуса: виды вкусов, формы вкусов. модификации вкусов и уровне их развития.

Ключевые слова: *Художественно-эстетический вкус, виды вкусов, формы вкусов, модификации вкусов, уровни развития вкусов.*

Стаття надійшла до редколегії 24.07.2015